

INDIKATORI ZA PRELIMINARNU IDENTIFIKACIJU ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA – OBRAZOVANJE

Kako se žrtve trgovine ljudima retko obraćaju same za pomoć, otkrivanje trgovine ljudima i podrška žrtvama trgovine ljudima u velikoj meri zavise od sposobnosti profesionalca zaposlenih u javnim institucijama i građana da prepoznaju znake trgovine ljudima. Otkrivanje žrtve trgovine ljudima počinje sa zabrinutošću/sumnjom da je nekome potrebna pomoć. Ovaj set indikatora kreiran je da zaposlenima u obrazovnim ustanovama omogući da lakše prepoznaju simptome koji mogu da ukazuju na trgovinu ljudima. Set indikatora prate i smernice za postupanje u tim situacijama, kako bi adekvatno zaštili svoje učenike. Ne postoje karakteristični znaci, indikatori trgovine ljudima, i nekada oni mogu da budu veoma opšti, zajednički za nasilje i zlostavljanje, a nekada i samo izraženo siromaštvo i konflikt u porodici mogu da predstavljaju rizik koji kasnije dovodi do ulaska učenika u eksploataciju. Prisustvo ili odsustvo jednog ili više indikatora samo po sebi niti potvrđuje niti opovrgava mogućnost da je osoba u lancu trgovine. Potrebna je procena celokupne životne situacije osobe. Isto tako, ni osoba kod kojih je prisutno nekoliko indikatora ne mora nužno da bude žrtva trgovine ljudima, ali može da ima druge ozbiljne probleme/ potrebe za koje joj je potrebna profesionalna pomoć.

Indikatori su organizovani u odnosu na domene ponašanja/situacija koje mogu da ukažu da se radi o trgovini ljudima. U tom smislu indikatori su prilagođeni svakodnevnom radu i funkcionisanju profesionalaca. Indikatori obuhvataju sledeće oblasti:

1. Ponašanje učenika u školi
2. Ponašanje roditelja u školi
3. Zdravstveno stanje učenika
4. Izgled učenika
5. Ponašanje učenika generalno
6. Komunikacija i sadržaj komunikacije
7. Uspostavljanje odnosa i društvo
8. Porodični život, uslovi života učenika
9. Samoidentifikacija

U okviru svakog domena indikatori su organizovani u okviru dva nivoa, pri čemu su u zavisnosti od intenziteta rangirani u tri stepena. Na prvom nivou su opšti indikatori koji ukazuju na samo ponašanje/karakteristiku situacije koji su upadljivi bez same procene, a drugi nivo indikatora odnosi se na konkretna ponašanja i karakteristike situacije koje u manjoj ili većoj meri mogu da ukazuju na trgovinu ljudima. Na primer, prvi indikator u okviru domena koji se odnosi na ponašanje učenika u školi je: „Učenik često kasni u školu i izostaje iz škole“. Učenik može zbog mnogo razloga da izostaje iz škole, gde je izostajanje zbog npr. radne eksploatacije mnogo ređe u odnosu na druge razloge. Ipak, ukoliko učenik izostaje iz škole, nastavnik može da analizira razlog i način kašnjenja. Ukoliko učenik izostaje iz škole na početku i na kraju školske godine, onda to može da bude jak indikator trgovine ljudima, odnosno radne eksploatacije kroz sezonske poslove i u tom slučaju preporučeno je informisanje nadležnog centra i/ili policije. Ovaj primer ukazuje da sama trgovina ljudima može da se ispolji kroz različita, često na prvi pogled bezazlena ponašanja i situacije. U odnosu na intenzitet indikatori su obeleženi sa tri boje. Boje imaju sledeće značajne:

- Slab indikator - Preporučeno reagovanju u okviru škole, detaljnije procena ponašanja i situacije.

- Umeren indikator – Preporučeno reagovanje u okviru škole i obaveštavanje centra za socijalni rad ili drugih institucija u zajednici u cilju razmene informacija.
- Jak indikator - Preporučeno hitno informisanje nadležnog centra za socijalni rad ili/i policije koji dalje postupaju u skladu sa svojim nadležnostima

LISTA INDIKATORA

PONAŠANJE UČENIKA U ŠKOLI		
1.	Učenik često kasni u školu i izostaje iz škole.	
	<ul style="list-style-type: none"> Učenik često kasni u školu. Učenik ne daje objašnjenje zašto kasni, odbija da da odgovor ili daje odgovore koji su očigledno netačni. Učenik se bez objašnjenja nije pojavio ceo dan u školi. Učenik izostaje iz škole zato što mora da radi ili da brine o članu porodice. Učenik povremeno izostaje iz škole po nekoliko dana bez opravdanja. Učenik izostaje iz škole na početku i kraju školske godine. 	
2.	Učenik ima loš uspeh u školi.	
	<ul style="list-style-type: none"> Uspeh učenika je izrazito ispod proseka/ima uglavnom nedovoljne i dovoljne ocene. Učenik smatra da ne može da uradi dobro nijedan zadatak, odustaje i kada naiđe na najmanje prepreke. Novi učenik višeg kalendarskog uzrasta ne zna da čita i piše, odnosno nema osnovna znanja neophodna za praćenje nastave koja odgovara njegovom kalendarskom uzrastu. Nagli pad uspeha učenika. 	
3.	Učenik je često umoran i dekoncentrisan u školi.	
	<ul style="list-style-type: none"> Učenik nije koncentrisan na predavanje, ne može da ponovi ni ono što je nastavnik upravo rekao. Učenik je često umoran i zaspi na času. 	
4.	Učenik ne učestvuje u aktivnostima u kojima mogu da se otkriju modrice/povrede.	
	<ul style="list-style-type: none"> Učenik ne učestvuje na fizičkom, ne presvlači se sa drugom decom. Učenik izbegava sistematske preglede. 	
PONAŠANJE RODITELJA U ŠKOLI		
5.	Roditelji nisu zainteresovani za obrazovanje deteta	
	<ul style="list-style-type: none"> Roditelji se ne pojavljuju na roditeljskim sastancima. Roditelji nisu zainteresovani za uspeh učenika u školi, nastavnik ne može da uspostavi saradnički odnos. Na roditeljske sastanke dolaze rođaci učenika ili druge osobe koje nisu roditelji učenika. Roditelji se ne odazivaju na poziv škole. Nizak nivo roditeljske kontrole i podrške za obrazovanje deteta (npr. roditelji ne znaju šta dete radi van škole, ne znaju da dete ne dolazi u školu, ne dolaze u školu). 	

6. Osoba koja se predstavlja odgovornom za učenika nema sva lična dokumenta potrebna da učenik ostvari različita prava u školi/prilikom upisa u školu.
7. Učenika u školu stalno dovode i iz škole odvođe osobe koje nisu roditelji deteta ili nisu poznate nastavnicima.

ZDAVSTVENO STANJE UČENIKA

8. Učenik je slabog zdravlja i ima neuobičajene zdravstvene probleme.
- Učenik je lošeg opšteg zdravstvenog stanja, nehranjen.
  - Učenik se žali na bolove u stomaku ili druge tegobe za koje nema vidljivog razloga, ili na glavobolju.
  - Učenik je izrazito iscrpljen, neispavan, stalno malaksao.
  - Učenik dugo ima zdravstvene probleme koji se lako leče.
9. Učenik ima nespecifične povrede, koje mogu biti karakteristične za fizičko nasilje.
- Učenik ima tetovaže, žigove koji su neuobičajeni za uzrast.
  - Na učeniku su vidljivi tragovi opekotina, višestruke modrice, ožiljci i druge slične povrede i znaci samopovređivanja.
  - Učenik ima prelome kostiju, zuba, počupanu kosu i druge slične povrede.
  - Učenik ima povrede i zdravstvene probleme koje nisu karakteristične za njegov uzrast.
10. Učenik pokazuje znake upotrebe psihoaktivnih supstanci
- Učenik pokazuje znake upotrebe alkohola i droge (cakle se oči, crvene oči, trese se...).
  - Učeniku neko drugi daje alkohol, drogu, ubeđuje ga da uzima psihoaktivne supstance.

IZGLED UČENIKA

11. Učenik odudara od vršnjaka u pogledu oblačenja i izgleda.
- Učenik uglavnom dolazi u školu u istoj garderobi.
  - Garderoba učenika je prljava i neuredna, generalno odaje utisak higijenske zapuštenosti.
  - Učenik se ne oblači u skladu sa vremenskim prilikama, pogotovo zimi (nema jaknu, tople cipele).
  - Učenik ne poseduje predmete karakteristične za njegov uzrast (školski ranac, pribor za rad, sveske, ključ od kuće, igračke...)
  - Učenik se oblači izraženo erotizovano (jaka šminka, veoma kratke suknje, uske pantalone...).
  - Učenik stalno nosi garderobu koja pokriva celo telo.
12. Dolazi do nagle promene u oblačenju i izgledu učenika.
- Učenik odjednom počinje da nosi skupu garderobu, ima mnogo novca.
  - Učenik odjednom počinje da bude neuredan, aljkav, da ne vodi računa o fizičkom izgledu.

PONAŠANJE UČENIKA GENERALNO

POVUČENO PONAŠANJE/PRISUTAN STRAH

13. Učenik je često zbunjen i nesiguran.
- Učenik se plaši da govori, pravi duge pauze u govoru i nesiguran je.

- ▣ Učenik daje oprečne, nekonzistentne ili nelogične informacije i izjave.
- ▣ Učenik menja iskaze na ponovljena postavljena pitanja vezana za određene događaje.
- ▣ Učeniku je teško da da odgovor koji se odnosi na razloge za njegovo/njeno ponašanje.

14. Učenik je povučen, izgleda uplašeno i kada nema vidljivog razloga.

- ▣ Učenik izgleda uplašeno, anksiozno u kontaktu sa vršnjacima.
- ▣ Učenik ne učestuje u grupnim aktivnostima u školi.
- ▣ Učenik je ravnodušan i nezainteresovan za društvo i školu.
- ▣ Učenik ne stupa u komunikaciju ni sa učenicima ni sa nastavnicima.
- ▲ Učenik izgleda kao da se plaši od roditelja.
- ▲ Učenik menja ponašanje u prisustvu odraslih, nepoznatih osoba i postaje upadljivo miran, ćutljiv, uplašen.
- ▲ Učenik izbegava fizički kontakt, trgne se ili povlači se kada neko pokušava da mu priđe.

15. Učenik retko uspostavlja kontakt očima prilikom razgovora.

NEADEKVATNE REAKCIJE U ODNOSU NA SITUACIJU

16. Učenik ima burne i neuobičajene reakcije i prema učenicima i prema nastavnicima

- ▣ Učenik burno reaguje na blage kritike, na zadirkivanje.
- Učenik ima napade ljutnje i agresivnog ponašanja bez razloga.
- Učenik ima napade panike, straha.
- Učenik ima veliku i naglu promenu u ponašanju, nekada kontradiktorno ponašanje.
- Učenik se ponaša neprirodno srećno i kada za to nema razloga.
- Učenik reaguje otimanjem i agresivno kada ga neko dodirne.

17. Učenik generalno ne veruje drugima, odbacuje savete i odbija saradnju.

- ▣ Učenik smatra da niko ne može da ga razume.
- ▣ Učenik odbija dobronamerne savete i nekada ih tumači kao napad.
- Učenik reaguje intenzivnom ljutnjom i besom kada neko pokuša da mu pomogne i odbija pomoć.
- Učenik ne želi da sarađuje/razgovara sa nastavnicima, zaposlenima u školi, niti da pruži bilo kakve odgovore ako je upitan za dešavanja van škole.

18. Učenik izbegava kontakte sa nastavnicima, školskim policajcem.

- ▣ Učenik aktivno i kontinuirano izbegava kontakte sa nastavnicima.
- ▣ Učenik izbegava školskog policajca.

19. Učenik ne prihvata odgovornost kada uradi nešto neprihvatljivo.

RIZIČNO PONAŠANJE I PONAŠANJE KOJE NIJE U SKLADU SA UZRASTOM

20. Ponašanje učenika je visoko seksualizovano.

- Učenik ima profil na društvenim mrežama koji je izrazito seksualne prirode, sa specifično provokativnim fotografijama.
- ▲ Govori se da učenik pruža seksualne usluge/da je „lak za seks“.

21. Učenica je trudna ili je imala prekid trudnoće

- Učenica je trudna.
- Učenica ima neželjenu trudnoću.

	▲ Priča se da je učenica imala jedan ili više abortusa.	
22.	Učenik se često ponaša na nesmotren i rizičan način.	□ ○ ▲
	<ul style="list-style-type: none"> □ Učenik nekritički veruje drugima, zapada u nezgodne situacije zbog drugih. ○ Učenik pokazuje delinkventno ponašanje/u sukobu je sa zakonom. ▲ Učenik često beži od kuće ili provodi nekoliko dana van kuće bez objašnjenja. ▲ Učenik ne želi da živi sa porodicom i živi kod osoba koje nisu poznate drugim roditeljima ili učenicima. 	
23.	Učenik je pokušao samoubistvo ili ima nameru da izvrši samoubistvo.	○
KOMUNIKACIJA I SADRŽAJ KOMUNIKACIJE		□ ○ ▲
24.	Učenik slabo razume, odnosno ne razume, ili ne govori jezik države čija dokumenta ima.	○
25.	Učenik koristi izraze i govori o temama koje nisu karakteristične za uzrast.	□ ○
	<ul style="list-style-type: none"> □ Učenik govori o čestim putovanjima na kraće destinacije i o provodu, noćnom životu, a to nije u skladu sa uzrastom. ○ Učenik izgovara termine koji se odnose na seksualnu industriju, priča o načinu kako se uzima droga. 	
26.	Učenik govori o tome da će uskoro živeti u luksuzu ili otići iz mesta u kojem živi.	□
27.	Roditelj ili druga osoba ne dozvoljavaju komunikaciju sa učenikom ili pokušavaju da kontrolišu učenika.	○ ▲
	<ul style="list-style-type: none"> ○ Roditelji ili druga osoba insistiraju da govore u ime učenika. ○ Roditelji ili druga osoba zahtevaju da niko ne razgovara sa detetom u školi ni o čemu drugom osim o školskom gradivu. ▲ Izgleda kao da učenik ne može slobodno da uspostavlja kontakte i komunicira sa vršnjacima/nastavnicima bez znanja druge osobe. ▲ U društvu učenika je skoro uvek druga osoba koja kao da ga prati. 	
28.	Učenik odbija da govori o osnovnim anamnestičnim podacima, ili su odgovori jako šturi.	○ ▲
	<ul style="list-style-type: none"> ○ Učenik izbegava da odgovori na najjednostavnija pitanja, kao što su gde i kada je rođen. ○ Deluje kao da je učenik naučio unapred šta treba da kaže/odgovara po automatizmu. ▲ Učenik ne pruža odgovor na detaljnija pitanja o tome šta je radio, dešavanjima, o osobama koje spominje, o zajednici u kojoj živi, kako provodi slobodno vreme ili daje neadekvatne odgovore i pravi greške. 	
29.	Učenik ne poznaje zajednicu, ne odgovara na pitanja koja se odnose na karakteristike zajednici u kojoj živi	□
	<ul style="list-style-type: none"> □ Učenik ne zna adresu na kojoj stanuje. 	

- ▣ Učenik ne zna za različite igraonice, sportske terene, klubove i druga mesta gde se okupljaju deca njegovog uzrasta.
- ▣ Učenik nema orijentaciju u zajednici, ne zna gde su važne javne ustanove.

USPOSTAVLJANJE ODNOSA I DRUŠTVO

30. Učenik teško uspostavlja odnose i nema bliske prijatelje među vršnjacima.

- ▣ Odnosi koje učenik uspostavlja kratko traju i površni su.
- ▣ Učenik nema bliskog prijatelja, niti mnogo prijatelja među vršnjacima.
- ▣ Drugi učenici izbegavaju učenika.

31. Učenik je u društvu sa nepoznatim ili značajno starijim osobama.

- ▣ Učenik je sa dečkom/devojkom koji je značajno stariji.
- ▣ Učenik je sa dečkom/devojkom kojeg roditelji i prijatelji učenika ne poznaju.
- Učenik je često u društvu sa značajno starijim osobama, osobama koje drugi učenici ne poznaju.

PORODIČNI ŽIVOT/USLOVI ŽIVOTA UČENIKA

32. U porodici deteta su prisutni konflikti, moguće nasilje u porodici.

- Česte svađe i sukobi u porodici roditelja.
- ▲ Roditelji su nasilni prema detetu, kažnjavaju ga i imaju negativan odnos prema njemu.

33. Roditelj primorava dete na rad ili izjavljuje da je dete radno angažovano.

34. Dete ne živi sa roditeljima i ne poznaje dobro osobe sa kojima živi.

35. Dete ne može da ih uspostavi iako to želi.

SAMOPROCENA

36. Učenik se obraća za pomoć u vezi sa nekom vrstom eksploatacije, nasilja ili sličnim problemom.

